

1. [Nt] W Y W R oQ m Q a Q W N m a
2. [BY] ki i l a R m Y a

Үсгийн галиг;

1. [anta] uja uruqumqa qonum
2. [bay] kil aram aya

Орчуулга;

1. (энд) язгуур урагт минь ойр дотно
2. (баян) байлга. Эхэн сар (аа)

Эл бичээсийг “Удам язгуурт минь ойр байлга! Хаврын эхэн сараа” хэмээн утгачилан буулгаж болох юм.

Тайлбар:

1. [⊙] [anta] –Бичээсийн эхэнд байгаа хагас саран хэлбэртэй тэмдэгтийг бид [⊙] anta үсэг тэмдэгт байж болзошгүй хэмээн үзлээ.

⟨⟩ уяа- Монгол хэлний язгуур гэх үгтэй ижил утгатай. Уг үг нь Монголын нууц товчоонд “cinggis-qahan-nu huja'ur...”³, дөрвөлжин бичгийн дурсгалуудад, тухайлбал Тогоонтөмөр хааны 1362 оны зарлиг, 1345 онд холбогдох Цавчаал боомтын зүүн хананы бичээснээ hu-ja-ur гэсэн хэлбэрээр тохиолдоно⁴.

ᠠᠷᠠᠮ ᠠᠶᠤ(а)- Арам сар. Энэ нь “арам” хэмээх сарын тухайд эртний түрэг хэлний толь бичигт “Название первого месяца в году в уйгурском календаре” г’м гэх үсгээс үүсэлтэй болохыг тэмдэглэжээ⁵. Бичээст үнэхээр “арам сар” гэж буй бол Монголын руни бичгийн дурсгалд анх удаа сарын нэр дурдагдаж байгаа хэрэг болно. Харин уйгур бичгийн дурсгалд “qoun yil aram ay (хонь жил тэргүүн сар), taqiyu aram ay (тахиа [жил] тэргүүн сар), küs’kü aram ay (хулгана [жил] тэргүүн сар), tavışyan yil aram ay (туулай жил тэргүүн сар)” гэх зэргээр арам хэмээх сарын нэр цөөнгүй тохиолддог ажээ⁶. Он цагийн хувьд бичээс нь энэ газар согд лам нар ирж маанийн шашны сүм хийд байгуулан, ном судар орчуулж эхэлсэн буюу өөрөөр хэлбэл Уйгур

³ I. de. Rachewiltz, Index to the Secret History of the Mongols, Bloomington, 1972, pp.13.

⁴ Ё.Жанчив, Дөрвөлжин үсгийн монгол дурсгал, Monumenta Mongolica: Tomus III, Centre for Mongol Studies, National University of Mongolia, Улаанбаатар, 2002, 103-105; 112-117 дугаар тал.

⁵ Древнетюрский словарь, Ленинград, 1969, стр.50.

⁶ ヲイグル文契約文書集成. 著者 山田 信夫. 編者小田 壽典 P. ツイーメ梅村 坦 森安 孝夫 大阪大学出版会 (Nobuo Yamada, Sammlung Uigurischer Kontrakte, Herausgegeben von Juten Oda, Peter Zieme, Hiroshi Umemura, Takao Moriyasu, Osaka University Press,) 1993, p.7, 23, 71, 160.

улсын эхэн үед холбогдож болох юм. Бичээсийн дүрс бичлэг, гэрэл зурагт харьцангуй тодорхой буусан эхэд тулгуурлаж уншсан бөгөөд бид (Ц.Баттулга) нүдээр үзэж шалгаагүйг энд зориуд тэмдэглэх хэрэгтэй.

Монгол цаг тооллоор энэ сар нь хаврын эхэн сар буюу хуви (qubi) сарыг хэлж буй бололтой. Нэгдүгээр сарыг нангиад сурвалжид 忽必撒刺 (hou-pi sa-la) хэмээн тэмдэглэсэн байх бөгөөд ер монголчуудын сарын уламжлалт нэрийн талаар судлаач Г.Мэнэсийн сонирхолтой судалгаа байдаг⁷.

Ордост 10 дугаар сарыг мөн хуви сар хэмээн нэрлэдэг нь эртний улбаатай бөгөөд цагаан сартай холбоотой байх гэж үзэж буй билээ.

Abstract: The article introduces the Runic inscription found at Del Uul, and deciphers this inscription.

⁷ Būgūnūid Gochoo Menes, Discovering the Secret History of the Mongols (A Contemporary Approach to A Veiled Secret) , хэвлэлд бэлтгэсэн эх.